

Філіппських М. О.

старший викладач кафедри правознавства, Гуманітарний факультет
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
(Україна, Миколаїв), mariia.filippskykh@nuos.edu.ua

Види особистих немайнових прав та обов'язків подружжя

Розглянуто поняття: право на материнство, право на батьківство, регулювання сімейних відносин.

Ключові слова: сім'я, шлюб, немайнові права, немайнові обов'язки.

Новий Сімейний Кодекс розширив коло особистих немайнових прав подружжя. Насамперед це відбулося завдяки введенню в СК права на материнство та батьківство. Аналізуючи ст. 49 і деякі інші статті СК, можна дати наступне визначення материнства в праві. Право на материнство. Материнство – це забезпечена законом можливість жінки здійснювати репродуктивну функцію (народжувати здорових дітей).

Материнство як правове явище потрібно розглядати в широкому і вузькому розумінні.

Материнство в широкому правовому розумінні – це врегульовані законодавчими нормами суспільні відносини, спрямовані на захист інтересів матері і дитини, їх майнову і моральну підтримку. Материнство в широкому розумінні включає не тільки заходи державного впливу, а й деякі особисті права жінки як дружини. Про такому об'єднанні свідчить п. 3 ст. 49 СК, в якому зазначається, що позбавлення жінки можливості народити дитину (репродуктивної функції) у зв'язку з виконанням нею конституційних, службових, трудових обов'язків або в результаті протиправної поведінки щодо неї є підставою для відшкодування заподіяної їй моральної шкоди. Включення в систему особистих немайнових прав права жінки на відшкодування моральної шкоди за позбавлення її можливості народити дитину автоматично відносить кошти, отримані за таке відшкодування, до особистої власності дружини. А у разі

відшкодування моральної шкоди чоловікові за позбавлення його можливості здійснення репродуктивної функції – до особистої приватної власності чоловіка (п. 4 ст. 57 СК).

Якщо дружина захоче мати дитину, а чоловік буде проти цього або виявиться нездатним до зачаття дитини – це може бути причиною розірвання шлюбу.

Право на батьківство. Батьківство в праві визначається як факт, походження дитини від певного чоловіка, юридичне посвідчений записом в державних органах РАЦСу про народження.

Право на батьківство, як і право на материнство, є юридичним правом людини. Тому ці особисті немайнові права подружжя, хоч і регулюються різними статтями СК, але фактично виступають єдиним правом подружжя. Стаття 50 СК, у якій закріплено право на батьківство, має багато спільного зі ст. 49 СК. Якихось суттєвих відмінностей, крім тих, що обумовлені фізіологічними особливостями жінки та чоловіка і соціальним становищем жінки-матері, ці статті не мають. Що ж до практики розірвання шлюбу за мотивом бездітності, то у зв'язку з тим, що такі шлюби розриваються, як правило, в органах РАЦСу, судова практика щодо таких спорів незначна. Необхідно врахувати і те, що в СК є правові варіанти вирішення проблеми бездітності. Одним з таких прикладів є ст. 123 СК, яка встановила порядок визначення походження дитини від батька, матері при штучному заплідненні та імплантації зародка.

Вирішенню проблем бездітності також сприяє інститут усиновлення (ст. Ст. 207-242 СК). Є й інші можливості виховувати дітей у сім'ях, які не можуть мати власних дітей.

Право дружини та чоловіка на фізичний та духовний розвиток. Фізичний розвиток – це процес, спрямований на зміцнення здоров'я, гармонійне удосконалення форм і функцій організму людини. Такий розвиток може відбуватися завдяки заняттям фізичними вправами, гігієні праці та побуту і т. п.

Здійснюючи закріплене в ст. 52 СК рівне право на фізичний розвиток, подружжя повинні створювати в сім'ї належні умови для такого розвитку. Це – не тільки заняття спортом, а й дотримання чистоти в житло, удосконалення

знарядь праці та побуту, напрямок зусиль на позбавлення негативних звичок, здійснення інших заходів щодо зміцнення фізичного розвитку кожного з подружжя.

Духовний розвиток можна розуміти як діяльність, спрямовану на пізнання духовних багатств, накопичених людством. Можуть бути різні напрямки такого пізнання – це і здобуття загальної та спеціальної освіти, удосконалення природних здібностей, поглиблення релігійного світогляду і т. п.

Право на вибір прізвища та на його зміну. До особистих немайнових прав подружжя, які виникають у зв'язку зі вступом у шлюб, закон відносить право на вибір прізвища. Це право виникає ще до реєстрації шлюбу. Стаття 35 СК, яка регулює відносини, пов'язані з вибором прізвища майбутнім подружжям, винесена за межі особистих немайнових прав та обов'язків подружжя, але це суто формальний бік справи, так як вирішується це питання під час реєстрації шлюбу.

Право дружини та чоловіка на розподіл обов'язків та спільне вирішення питань життя сім'ї. До особистих немайнових прав подружжя ст. 54 СК відносить право дружини та чоловіка розподіляти обов'язки та спільно вирішувати питання життя сім'ї. Закон формулює зазначені в названій статті особисті немайнові права подружжя, виходячи з принципу рівності прав та обов'язків чоловіка і жінки у шлюбі. Принцип рівності чоловіка і жінки є одним з основних принципів регулювання сімейних відносин, він ґрунтується на визнанні рівних цінностей подружжя у шлюбних відносинах. Практичною стороною цього принципу є те, що кожен з подружжя має рівні правові можливості при набутті, здійсненні та захисті своїх прав. Правозастосовні органи при вирішенні спорів між подружжям мають неодмінно дотримуватись рівності прав та обов'язків учасників спору.

Право дружини та чоловіка на особисту свободу. Згідно ст. 56 СК змістом особистої свободи кожного з подружжя є право:

- на вибір місця свого проживання;
- на припинення шлюбних відносин.

Право подружжя на вибір місця проживання законом віднесено до особистих немайнових прав кожного з подружжя. Хоча за звичайних умов сімейного життя подружжя проживає спільно. Саме спільне проживання

створює необхідні передумови для розвитку сім'ї та здійснення її функцій (ведення спільного господарства, виховання дітей, вирішення інших немайнових та майнових питань, що виникають під час шлюбу). Виходячи з цього, закон України не передбачає інституту роздільного проживання подружжя, хоча кожному з них надає право вибору місця свого проживання. У житті зустрічаються випадки, коли з тих чи інших обставин подружжя сумісно не проживає. Це можуть бути професійні інтереси чоловіка або жінки, інтереси їхніх дітей (необхідність лікування, догляд і нагляд за ними). Роздільне проживання може зумовлюватися також іншими обставинами.

Необхідно врахувати і те, що роздільне проживання подружжя може свідчити про фактичне припинення шлюбних відносин між ними. Якщо це буде встановлено, то на підставі п. 6 ст. 57 СК суд має визнати особистою приватною власністю дружини або чоловіка майно, набуте кожним з них за час такого роздільного проживання.

Право на припинення шлюбних відносин хоч і належить до особистих немайнових прав подружжя, але має свою специфіку.

По-перше, волевиявлення подружжя або одного з них недостатньо для припинення шлюбних відносин. Необхідно ще й рішення компетентного державного органу про розірвання шлюбу.

По-друге, не завжди волевиявлення подружжя або одного з них є підставою для винесення такого рішення. Суд може відмовити у задоволенні позову.

По-третє, при розірванні шлюбу мають враховуватись інтереси й інших осіб, насамперед малолітніх дітей і дітей-сиріт (п. 1 ст. 112 СК). Позов про розірвання шлюбу не може бути пред'явлений протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини (п. 2 ст. 110 СК). Розірвання шлюбу допускається і без врахування волі одного з подружжя. Наприклад, розірвання шлюбу з особою, засудженою за вчинення злочину до позбавлення волі на строк не менше ніж три роки, допускається лише за заявою того з подружжя, хто знаходиться на волі.

Зазначені особливості здійснення особистого немайнового права подружжя на припинення шлюбних відносин зумовлені насамперед тим, що при розірванні

шлюбу необхідно вирішувати два діаметрально протилежних завдання – забезпечити особисту свободу кожного із подружжя і зміцнити сім'ю.

До особистих немайнових прав можуть бути віднесені також інші права подружжя, передбачені законодавством про шлюб та сім'ю, а саме: право на поновлення шлюбу після його розірвання (ст. 117 СК), права, пов'язані з визначенням походження дитини (ст. Ст. 123, 124 СК), усиновленням (ст. 207 СК) і т. п.

Поруч з особистими немайновими правами кожний із подружжя має й особисті обов'язки. Перш за все, ці обов'язки пов'язані з турботою про сім'ю. Так, згідно зі ст. 55 СК дружина та чоловік зобов'язані спільно піклуватися про побудову сімейних відносин між собою та іншими членами сім'ї на почуттях взаємної любові, поваги, дружби, взаємодопомоги.

Підбиваючи підсумки загальної характеристики особистих немайнових прав та обов'язків подружжя, необхідно підкреслити, що ці права виникають у зв'язку з укладенням шлюбу. Більшість з них діє у вигляді законодавчих принципів побудови сім'ї.

Література

1. Цивільне та сімейне право України : Підручник : У 2-х кн. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – Т. 1. – 736 с.
2. Цивільне та сімейне право України : Академічний курс : Підруч. : У 2 т. / За заг. ред. Я. М. Шевченко. – Вид. 2-ге, доп. і перероб. – К. : Ін Юре, 2006. – Т. 1. – 696 с.
3. Цивільне та сімейне право України : Підручник : У 2-х кн. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К. : Юрінком-Інтер, 2004.
4. Цивільне та сімейне право України : Курс лекцій : У 6-ти томах. / За ред. Р. Б. Шишка, В. А. Кройтор. – Х. : Еспада, 2004.
5. Цивільне та сімейне право України: Підручник / За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Фатєєвої та В. Л. Яроцького. – К. : Юрінком Інтер, 2004.

References

1. Dzery O.V., Kuznyetsovoyi N.S. Tsyvil'ne ta simeyne pravo Ukrayiny [Civil and family law Ukraine]. In 2. Kyiv, Yurinkom Inter Publ., 2004. Vol. 1. 736 p.
2. Shevchenko Ya.M. Tsyvil'ne ta simeyne pravo Ukrayiny: Akademichnyy kurs [Civil and Family Law Ukraine: Academic course]. In 2 Vol. Kyiv, In Yure Publ., 2006. Vol. 1. 696 p.
3. Dzery O.V., Kuznyetsovoyi N.S. Civil and family law Ukraine]. In 2. Kyiv, Yurinkom Inter Publ., 2004.
4. Shyshka R.B., Kroytor V.A. Tsyvil'ne ta simeyne pravo Ukrayiny: Kurs lektsiy [Civil and Family Law Ukraine: Lectures]. In six volumes. Kharkiv, Espada Publ., 2004.
5. Borysovoyi B.I., Fatyeyevoyi I.V., Yarots'koho V.L. Tsyvil'ne ta simeyne pravo Ukrayiny [Civil and Family Law Ukraine]. Kyiv, Yurinkom Inter Publ., 2004.

Filippskyh M. O., Senior Instructor of the Department of Law Studies, Humanitarian Faculty of National University of Shipbuilding after Admiral Makarov (Ukraine, Mykolaiv), mariia.filippskykh@nuos.edu.ua

Kinds of personal non-material rights and duties of spouses

The concept: the right to maternity, paternity right, regulating family relations.

Key words: family, marriage, nonproperty rights, property obligations

Филиппских М. А., старший преподаватель кафедры правоведения, Гуманитарный факультет Национального университета кораблестроения имени адмирала Макарова (Украина, Николаев), mariia.filippskykh@nuos.edu.ua

Виды личных неимущественных прав и обязанностей супругов

Рассмотрены понятия: право на материнство, право на отцовство, регулирования семейных отношений.

Ключевые слова: семья, брак, неимущественные права, неимущественные обязанности.